

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

УДК 167/168

С. М. Вовк
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича

**ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД – БАГАТОМІРНИЙ СИНТЕЗ ТРАДИЦІЇ ТА
ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ**

У статті ретельно досліджується проблема «Схід-Захід» і його нелінійних динамічних нових міждисциплінарних джерел і засобів мислення людини в багатомірному дискурсі гуманітарного характеру, які утворюють цілісність структури цього розмаїття традиційних культур і міждисциплінарних досліджень цілісності (наприкладі синергетики).

Ключові слова: *цілісний підхід, багатомірно-цілісний світогляд, багатомірний зв'язок, багатомірна трансформація, Ціле.*

Сучасний період розвитку некласичної науки і філософії характеризується тією особливістю, що проблема «Схід-Захід» невизначено (предметно) підсилює динаміку процесів становлення й розвитку нового міждисциплінарного джерела і засобу – багатомірного людського мислення в дискурсі світової філософської думки. Творчість філософів та представників різних гуманітарних наук, які творять цю цілісність, набуває виняткового змісту й значення для існування традиційних культур в їх багатоплановій взаємодії, де першим кроком такого синтезу стає пошук міждисциплінарних цілісностей, насамперед в дискурсі синергетики [1]. Водночас розвиток, наприклад, традиційної китайської культури, згідно з відомим «Маніфестом китайської культури людям світу» тісно зв'язувався з розумінням китайської культури не як до музейного експонату, а як до живої, хоча й важко хворої людини, яка потребує уваги і підтримки [3, 151]. Неоднозначність (вищевказана) характеризується зростанням консерватизму конфуціанських мислителів, а також беззмістовним пафосом емоційності в їх сприйнятті традиції. Тому варто погодитися думкою А. В. Ломанова, що «...реальний історичний вектор розвитку конфуціанської думки нашого століття саме такий – із класичного конфуціанства народжується нове, синтетичне культурно-філософське явище (підкр. мною – С.В.)» [3, 152]. Навіть творчим діалогом тут не обійтися. Характерна риса сучасного конфуціанства полягає в оновленні класичної традиції, її всебічному переосмисленні й реінтерпретації шляхом синтезу із західною філософією на всіх рівнях – від форми мислення до суттєвої метафізичної проблематики [3, 152]. Творчі зусилля сучасних конфуціанців спрямовані і на консервативне переосмислення традиції, і на її збереження в умовах глобальної міжкультурної взаємодії на основі рефлексії

цієї взаємодії в межах інтерпретаційної моделі іншої культури, тобто багатомірне успадкування традиції.

У цьому ключі основними факторами сучасного синтезу філософій і культур Сходу й Заходу є:

- намагання в нових умовах та новими засобами зробити життєдайними традиційні цінності в умовах багатомірного мислення;
- змістовне витлумачення традиційної культури в контексті викликів сучасного світу в органічній єдності національних й універсальних параметрів природи й характеру цінностей;
- виявлення специфіки кожної традиції у творчому полілозі їх в єдиній системі «Схід-Захід». Так, у сучасному конфуціанстві творчо зберігається (переосмислюється) неоконфуціанська екзегеза Ван Ян-міна у формі герменевтики, або авторитету Мен-цзи, перш за все, його теза про те, що «Небо і Людина перебувають в гармонії і єдності», та про вище пізнання як «вичерпування серця-розуму».

Перша теза – основа єдинотілесності людини і космосу, суб'єкта й універсалу; принцип холістичного (цілісного – С.В.) бачення світу; своєрідний фундамент китайської думки взагалі; найбільш повне виокремлення предметної відмінності китайського підходу до суцього від західного, з його аналітичною однобічністю та індивідуалістичною тенденцією.

Друга теза в контексті філософії Мен-цзи – це визнання тотожності природи людини і природи універсалу як Цілого: той, хто осягнув до кінця природу власного серця-розуму (**сінь**), одночасно осягає і природу Неба. Саме Моу Цзун-сань обґрунтовує предметну цілісність цих понять як нерозривність суб'єктивного і об'єктивного, діяння й існування. «Моральна субстанція» – основа і мораль людини і всього космосу. Розумна моральність природи людини, на відміну від кантівської «доброї волі», не є ні постулатом, ні гіпотезою, а «істинна реальність», що проявляється в поступках, справжня екзистенція. Конфуціанський чинник невід'ємний від даоського і буддійського чинників. Наприклад, радикальний янмінізм суттєво предметно зблизився зі школою Чань. Цей фактор – яскраве свідчення багатомірної сутності традиційної китайської культури як єдиного Цілого.

Оцян Цзін-у (1971–1943 рр.) разом з Люй Ченом (1896–1989 рр.) – реформатори китайського буддизму ХХ ст. Виявляється, що і багатомірний синтез неможливий без «спотворення» індійського вчення в Китаї. Тому і Оцян Цзін-у і Сюн Ші-лі віддали пріоритет «індійському» варіанту буддійської думки її «китаїзованим» варіантам, зокрема в «Трактаті про пробудження віри в Махаяну». Отже, такий синтез вимагає від дослідників предметного звернення до витоків, переосмислення у структурі сучасного конфуціанства філософсько-світоглядної проблематики серця-розуму, що йде від Мен-цзи до Ван Ян-міна, тобто проблеми свідомості – центральної проблеми школи «тільки лише усвідомлення».

На відміну від класичної йогачари, вчення Сюн Ші-лі предметно орієнтувалось насамперед на онтологічну проблематику. Для нього свідомість (**ші**) і чуттєво сприймаючі об'єкти (**цзін, вішяя**) є нерозривне ціле. Згідно з

М. Гайдеггером, «ціле кореляції мислиться як певним чином існуюче, орієнтоване на певну ідею буття» [4]. Синтез йогачарінських і неоконфуціанських ідей дозволяє Сюн Ші-лі розробити вчення про «нову йогачару». Предметний смисл поняття буття як «корінної субстанції» («корінь-тіло») – воно абсолютне, просте, неподільне, перебуває поза простором і часом. Водночас їй притаманний внутрішній динамізм: тенденція до інтеграції та перебуванню «в собі» та тенденція до творчої індивідуалізації, тобто до духу, а перша – до речовини, речовинності (у). Вони утворюють систему корелятивної єдності (проявлення тієї ж самої субстанції). Ось чому Сюн Ші-лі відкидає «розрив» між сутністю і явищами. В антропологічному відношенні він максимально зблизив серце-розум з конфуціанською доброчинністю гуманізму (**жень**), у дискурсі предметного впливу ідей неоконфуціанства Ван Ян-міна.

На думку Сюн Ші-лі, вмирання традиції та її цінностей безумовно призведе до вмирання «первісного серця» як почуття справжності буття і екзистенційної причетності до нього, тобто втрати творчого імпульсу та набуття духовної стерильності [2, 302–303]. Отже, традиції янміністської школи зберігають свою актуальність і життєздатність у новому історико-культурному контексті. Однак філософія сучасного конфуціанства залишається явищем локальним, бо суттєво не впливає на сучасний історико-філософський процес, а тільки на обмежену сферу китайської думки. Але це зовсім не так. Адже мова йде про формування багатомірно-цілісного світогляду Сходу і Заходу. Конфуціанство стає основою багатомірного синтезу їх філософій і культур у контексті цілісності абсолютних законів («ядра») світобудови.

З позицій багатомірного синтезу саме монотеїстичний креаціоністський тип релігії – це досить дивне явище в духовному житті людства. Так, домінування християнства нині предметно не доводить того, що воно «краще» за буддизм чи індуїзм. Яка ж роль тут цивілізаційного підходу? По-перше, цей підхід генетично зв'язаний з теорією культурно-історичних типів Данилевського та історіософією Шпенглера і базувався на визнанні різноманіття культур і цивілізацій. Для нього характерними є застосування цивілізаційних відмінностей в якості формотворчих і базових. Людська практика переконливо довела: введення цивілізаційного принципу руйнує єдність людства, розчленовує єдиний людський рід на окремі (навіть несумісні!) цивілізації і культури. Реально цей підхід означає кінець європоцентризму та залишків теологічного розуміння історії. Людство не може йти до єдиної мети – світлого комуністичного майбуття, чи до раю ліберального кінця історії (згідно з позицією Фукуями). Динаміка їхньої взаємодії предметно трансформує вихідний цивілізаційний тип – багатомірний синтез для руйнації класичної методологічної однобічності. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання: чому нині неєвропейські філософські традиції перебувають у стані занепаду, деградації? Однозначної відповіді на нього принципово не може бути. Адже перетворення західної цивілізації у світову дійсно стоїть на плечах колоніалізму XVI-XXI ст. Бурхливому процесу НТР не залишило будь-яких шансів, викликавши цілий спектр глобальних цивілізаційних криз насамперед в неєвропейських цивілізаційних регіонах.

Звідси логічно слідує такий висновок: чи зможуть неєвропейські філософські традиції стати новим і ефективним джерелом й засобом для розвитку західної філософської традиції? Так. Саме багатомірний погляд Сходу в гносеології Заходу різнобічно висвітлить евристичну й епістемологічну цінність неєвропейських філософських традицій. Предметно основою цих досліджень по праву може стати абсолютний закон світобудови (відкритий автором!): багатомірної трансформації Цілого в Ціле в єдиному бутті Природи і Людини.

У XIX ст. європейські вчені знайомляться з буддійською філософією та буддизмом взагалі. Вони були вражені співпаданням ідей буддологів зі сторінками «жахливого» «Трактату про людську природу» графа Жозефа де Местра. Одночасно аналіз Юмом психічного досвіду не залишив місця тій субстанціальній і вічній душі, що Берклі зберіг в якості сутності, в яку Бог розміщує ідеї. Буддизм наполягав на тому, що досягнення нірвани вимагає позбавлення від ілюзії душі і т.п. Але контекст цих ідей був предметно іншим – більш радикальний, ніж беркліанський, відкинувши (подібно до Юма) ідею вічного незмінного субстанціального суб'єкта. Водночас буддійська філософія не була скептичною, бо її епістемологічним ідеалом було бачення Суцього «ятха бухтам» («так, як є»). Цікаво, що це бачення досягалось не засобами логічного дискурсу, а психопрактикою, йогічною інтуїцією. Тому реально не може бути ніякого порівняння йогачари з ідеалізмом Берклі. В ході своєї практики йогін осягає природу, функції та корені свідомості. Основна теза йога чари проголошує: «Що стосується трьох світів, то вони є ні чим іншим, як тільки свідомістю» [1, 39]. Однак, йогачара не розглядає свідомість (**віджняну**) як абсолют чи першосубстанцію. Свідомість – це проблема, яку потрібно розв'язати як джерело відмінностей та ментальних конструктів, що формують сансару. В ході своєї практики йогін предметно замінює свідомість (як суб'єктно-об'єктивну дихотомію) на недвоїстий, недихотомічний (**адвая**) гнозис-знання (**джняна**).

Ідеалізм Заходу заперечує реальність матерії, зводячи її до комплексу сприйняття, згідно з принципом «бути – означає сприйматися», але визнають реальність суб'єкта (субстанціальної душі) та божественного духу. Для йога чари ілюзія – це і зовнішні об'єкти, і розміщення «ідей» Бога, які вона проєкціює назовні (зовні за відношенням до свідомості). Емпіричний суб'єкт генетично зв'язаний з корінною базовою свідомістю **алая-віджняна**. Якості та властивості свідомості приписуються зовнішнім об'єктам (по принципу подібності!), щоб всебічно розкрити причини й основи прив'язаності до об'єктів зовнішнього світу – на відміну від суб'єктивізму Канта – всі явища розглядаються ним як однакові у спогляданні (при втягуванні їх в коло обіг сансари!). Сама свідомість переносить на них свої якості та властивості і динамічно «схоплюється» за них, формуючи потяги та прив'язаності.

Розробка цілісних підходів для багатомірного синтезу філософій і культур Сходу і Заходу базується на корінній основі багатомірного зв'язку двох типів моделей: 1) предметно-понятійної цілісності; 2) предметно-понятійно-концептуальної цілісності. Щодо першої моделі, то це творчість Платона, Гегеля, Фіхте, Канта. Щодо другої моделі, то це радикальний номіналізм і

емпіризм (Берклі, Юм, а також феноменологічний підхід Гуссерля). Різні типи наукового дискурсу визначаються світоглядними і культурними параметрами цивілізації. У ньютонно-картезіанському світі немає місця для езотерики. У цілісному світі – інший дискурс, інша картина світу і, нарешті, інша наука. Тут «працюють» абсолютні закони світобудови, алхімія, магія та інші види езотерики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк С. М. Даофізика. Кн. 1. – Чернівці : Прут, 2005. – 220 с.; Кн. 2. – 216 с.; Кн. 3. – 2007. – 320 с.; Кн. 4. – 2010. – 222 с.
2. Ломанов А.В. Сюн Шілі // Китайська філософія. Енциклопедичний словник. – М., 1994. – С. 302–303.
3. Торчинов Е.А. Пути философии Востока и Запада: познание запредельного / Торчинов Е. А. – СПб: «Азбука классика», «Петербургское Востоковедение», 2007. – 480 с.
4. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – С. 437.

РЕЗЮМЕ

С. Н. Вовк. Целостный подход – многомерный синтез традиции и инновации в современной философии науки.

В статье тщательно исследуется проблема «Восток-Запад» и его нелинейные динамические новые междисциплинарные источники и средства мышления человека в многомерном дискурсе гуманитарного характера, которые образуют целостность структуры этого разнообразия традиционных культур и междисциплинарных исследований целостности (пример синергетики).

Ключевые слова: целостный подход и многомерно-целостное мировоззрение, многомерный связь, многомерная трансформация, Целое.

SUMMARY

Vovk S. Holistic approach – multidimensional synthesis of tradition and innovation in contemporary philosophy of science.

The article thoroughly investigates the problem of "East-West and its nonlinear dynamic new interdisciplinary sources and means of human thinking in a multidimensional discourse of the humanitarian nature that form the integrity of the structure of this diversity of traditional cultures and interdisciplinary integrity research (an example of synergy).

Key words: holistic, multidimensional, holistic outlook, multidimensional communications, multidimensional transformation unit